

Araştırma Makalesi / Research Article

Yargıtay kararlarına göre okullarda öğretmen davranışlarının haksız tahrik kapsamında değerlendirilmesi

İbrahim Çelik* ¹

*İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, öğretmenlerin taraf olduğu ve yüksek yargı kararlarına yansıyan olaylarda haksız tahrik uygulamasının nasıl değerlendirildiğini eğitim bilimleri perspektifiyle analiz etmeyi amaçlamaktadır. **Yöntem:** Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman inceleme yöntemiyle yürütülmüştür. Veriler, yargı kararları arasından belirlenen ölçütlere uygun 44 kararın sistematik incelenmesiyle elde edilmiştir. İçerik analizi kullanılarak veriler tematik olarak çözümlenmiştir. **Bulgular:** Bulgular, öğretmen-öğrenci, öğretmen-veli ve diğer okul paydaşları arasındaki etkileşimlerin çatışma üretme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Sınıf yönetimi, öğrenci davranışları, iletişim yetersizlikleri ve okul iklimi, haksız tahrik bağlamında belirleyici unsurlar olarak öne çıkmıştır. **Özgünlük:** Araştırma, hukuki bir kavram olan haksız tahriki eğitim bilimleri perspektifiyle ele alarak disiplinlerarası bir katkı sunmakta; öğretmen eğitimi ve hizmet içi eğitim politikalarına yönelik somut çıkarımlar üretmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER: Öğretmen davranışları, okul ortamında çatışma, haksız tahrik.

Evaluation of teachers' conduct in schools within the scope of unjust provocation in light of the court of cassation decisions

ABSTRACT

Purpose: This study aims to analyze, from an educational sciences perspective, how the application of unjust provocation is evaluated in cases involving teachers that have been reflected in high court decisions. **Method:** The study was conducted using a document analysis method within the framework of a qualitative research approach. Data were obtained through a systematic review of 44 court decisions selected based on predetermined criteria. The data were thematically analyzed using content analysis. **Findings:** The findings indicate that interactions between teachers and students, teachers and parents, and other school stakeholders have the potential to generate conflict. Classroom management, student behavior, communication deficiencies, and school climate emerged as key factors in the context of unjust provocation. **Originality:** By addressing the legal concept of unjust provocation from an educational sciences perspective, the study offers an interdisciplinary contribution and generates concrete implications for teacher education and in-service training policies

KEYWORDS: Teachers' conduct, conflict in the school environment, unjust provocation.

¹ İLETİŞİM | İbrahim Çelik | istanbulinceleme@gmail.com

Geliş: 25.12.2025 Kabul: 01.04.2026 Yayın: 06.04.2026

Atıf: Çelik, İ. (2026). Yargıtay kararlarına göre okullarda öğretmen davranışlarının haksız tahrik kapsamında değerlendirilmesi. *Okul Yönetimi (SAJ)*, 6, 1-26. İZ: <https://izlik.org/JA75YG64HZ>

© 2026 Okul Yöneticileri Derneği

GİRİŞ

Okullar; öğretmenler, öğrenciler, veliler ve yöneticiler arasında yoğun ve sürekli etkileşimlerin yaşandığı sosyal örgütlerdir (Bursalıoğlu, 2015). İnsan ilişkilerinin yoğun olduğu bu tür örgütlerde çatışma, doğal ve olağan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır (Başaran, 2008). Okul ortamında yaşanan bu çatışmalar, zaman zaman okul işgörenlerinin taraf olduğu adli ve idari soruşturma süreçlerine dönüşebilmektedir (Taymaz, 2011). Bu nedenle, okul işgörenlerinin mesleki faaliyetleri sırasında gerçekleştirdikleri davranışların başta Türk Ceza Kanunu [TCK] olmak üzere diğer ceza kanunları bakımından doğurabileceği hukuki sonuçları ve bu davranışların adli suç oluşturup oluşturmadığını bilmeleri önemlidir.

Günümüz ceza hukukunda bir suç değerlendirilirken, yalnızca fiilin dış görünümü değil; failin kişisel özellikleri, suçun işleniş koşulları ve failin psikolojik durumu da göz önünde bulundurulmaktadır. Yani bir kimsenin cezalandırılabilmesi için yalnızca kanuna aykırı bir fiil işlemiş olması yeterli görülmemekte, fiilin işleniş biçimi, oluşumuna etki eden nedenler ve failin ruhsal durumu da göz önünde bulundurulmaktadır. Özellikle failin içinde bulunduğu öfke, üzüntü veya yoğun elem gibi duyguların failin makul davranmasını engellediği ve bu ruhsal durumların ceza sorumluluğunu doğrudan etkilediği kabul edilmektedir (Egemenoğlu, 2026; Kazancı, 2014; Mutlu, 2019). Başka bir anlatımla ceza hukuku, insan davranışlarının dış dünyaya yansıyan yönlerinin yanında failin ruhsal hâline ve psikolojik özelliklerine de hukuki değer atfetmektedir. Böylelikle ceza hukuku yalnızca fiili değil, makul düzeyde fiilin arkasındaki ilk etapta görünmeyen etkenleri de göz önüne almaktadır (Egemenoğlu, 2026; Mutlu, 2019).

Ülkemizde hâlen yürürlükte olan 5237 sayılı TCK'da haksız tahrik kavramına yer verilmiş ve bu kavram Kanun'un 29. maddesinde genel hüküm olarak düzenlenmiştir. Bu maddede haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elem altında suç işleyen kişiye cezada önemli indirim öngörülmüştür. Bununla birlikte, hakaret suçu bakımından TCK'nin 129. maddesinde haksız tahrik kavramına da yer verilmiştir. Bu maddeye göre de hakaretin haksız fiile veya kasten yaralamaya tepki olarak ya da karşılıklı şekilde işlenmesi halinde cezada indirim yapılabileceği veya ceza vermekten vazgeçilebileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla, TCK'de haksız tahrik fiili değerlendirilirken, hem 29. maddesinde öngörülen genel hükümler hem de 129. maddesindeki özel hükümler birlikte dikkate alınmalıdır (Kangal, 2010). TCK'nin 29. maddesi kapsamında, hiddet veya şiddetli elem etkisi altında, kendisine yönelmiş haksız bir fiile tepki olarak işlenen suçlarda haksız tahrik hükümleri uygulanmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu yoğun duygusal durumlar, failin iradesini zayıflatan ve cezanın belirlenmesinde indirim nedeni olarak değerlendirilen unsurlar arasındadır. (Mutlu, 2019).

Bu çerçevede haksız tahrik, failin kendi kusuru olmaksızın maruz kaldığı haksız bir fiilin meydana getirdiği öfke veya elem duygusunun etkisiyle tepkisel bir suç işlemesi hâlidir (Egemenoğlu, 2026; Garipoğlu-Özen, 2021). Haksız tahrik uygulamasının temelinde “hakkaniyet” düşüncesi yer almaktadır. Bir kişinin haksız bir davranışla karşı tarafı kızdırtıp onu öfke veya hiddet altına sokarak suç işlemesine yol açması hâlinde, failin cezasının azaltılması bu ilkeye dayandırılmaktadır (Hafızoğulları ve Özen, 2024). Dolayısıyla haksız tahrikin temelinde, insan psikolojisinde hiddet veya yoğun elem sonucu ortaya çıkan “buhran hâli” bulunmaktadır. Kişi normal şartlarda suç işlemeye yönelik bir eğilim içinde değilken, dış dünyadan kaynaklanan olumsuz etkilerle iradesi zayıflamakta ve suç işlemeye yönelmektedir (Ekerbiçer, 2015). Ancak, burada şunu da ifade etmek gerekmektedir ki dışarıdan hiçbir etki olmadan failin kendi iç dünyasından kaynaklanan kişisel duygu ve düşünceler bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Yani Kanun yalnızca dış dünyadan kaynaklanan haksız davranışları tahrik sebebi sayılabileceğini kabul etmektedir (Ashworth, 1976). Başka bir anlatımla failin kişisel özelliklerinden kaynaklanan aşırı alınganlık veya sinirlilik gibi kişiye özgü durumlardan kaynaklı tepkiler haksız tahrik kapsamında değerlendirilmemektedir. Yani mağdurun davranışı sıradan bir kişide aynı etkiyi yaratmıyorsa failin davranışı haksız tahrik kapsamında kabul edilmemektedir (Dönmezer, 2003; Dönmezer ve Erman, 1994; Koca ve Üzülmüş, 2013). Dolayısıyla burada olayın özellikleriyle birlikte bireyin özelliklerinin de göz önüne alınarak haksız tahrik durumunun ele alınması gerekmektedir.

Haksız tahrike uğrayan failin heyecan halinde tepki davranışını gösterdiği kabul edilmektedir. Heyecan hâlinin ceza sorumluluğunu azaltıcı unsur olarak kabul edilmesinin en önemli nedenlerinden biri, bu hâlin yalnızca bireysel bir psikolojik durum olmayıp çoğunlukla karşılıklı çatışmaların ve sosyal etkileşimlerin sonucu olmasıdır. Örneğin, aşağılanma, yenilgi ya da benzeri bir durumla karşılaşan failin tepkisi yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda toplumsal bağlamda da değerlendirilir (Kazancı, 2014).

Sonuç olarak; haksız tahrik, cezayı hafifleten veya ortadan kaldıran öznel nedenlerden biri olarak görülmelidir (Egemenoğlu, 2026; Garipoğlu-Özen, 2021). Ancak haksız tahrik, cezayı hafifleten öznel neden olmakla birlikte haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmesi için mağdurun davranışının, failde gerçekten hiddet veya yoğun elem duygusu yaratıp yaratmadığı objektif ölçütlerle incelenmelidir. Böyle bir değerlendirmede, aynı şartlar altında ortalama ve makul bir kişinin benzer bir tepki verip vermeyeceği esas alınır (Ashworth, 1976; Dönmezer, 2003; Dönmezer ve Erman, 1994; Koca ve Üzülmüş, 2013) Sonuç olarak, bir olayda haksız tahrikin varlığından söz edilebilmesi için olayın tüm koşulları dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır. Literatürde haksız tahrikin uygulanabilmesi için dört temel koşul aranmaktadır (Egemenoğlu, 2026; Kazancı, 2014). Bu temel koşullar iç içe geçmiş bir biçimde olmalarından dolayı

kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmasa da aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Tahrik Yaratan Fiilin Varlığı

Kanun ne gibi fiillerin “haksız tahrik” oluşturacağını sıralamamıştır. Kişi üzerinde maddî cebir, tehdit, kaba hareketler, işaretler, üstü kapalı göndermeler, aşağılayan bir gülüş, başka manaya da gelen yazılar, sözler, alay, sırların ifşası, haksız rekabet, suç teşkil etmese bile hayvanlara kötü muamele durumları haksız tahrik fiiline örnek olarak gösterilebilir. Bu nedenle haksız tahrikin varlığından söz edebilmek için, karşı tarafın fiilinin mutlaka yasalarda tanımlanmış bir suç oluşturması şart değildir (Erem, 1946). Başka bir anlatımla, karşıdaki kişinin davranışının cezalandırılabilir nitelikte olmaması, tahrik hükümlerinin uygulanmasına engel değildir. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, hukuka uygun bir davranış haksız tahrik sebebi sayılamaz (Egemenoğlu, 2026; Erem, 1946; Mutlu, 2019).

Haksız tahrik davranışı hareket şeklinde olabileceği gibi ihmali tutum biçiminde gerçekleşebilir. Yine bu davranış tek seferlik olabileceği gibi süreklilik de gösterebilir. Bununla birlikte failin haksız tahrik fiiline doğrudan tanık olması da zorunlu değildir; sonradan öğrenmesi de haksız tahrik kapsamında sayılmaktadır. Ayrıca tahrik, failin yalnızca kendisine değil, yakınlarına, malvarlığına veya manevi değerlerine de yöneltiler (Egemenoğlu, 2026; Erem, 1946; Mutlu, 2019). Kanun koyucu, tahrik oluşturan fiile maruz kalanın mutlaka suçu işleyen kişi olması gerektiğine dair bir sınırlama getirmemiştir. Dolayısıyla haksız fiile maruz kalan kişi ile buna tepki olarak suç işleyen kişi farklı olabilir (Koca ve Üzülmüş, 2013). Yani çocuğuna karşı bir başkasının bir davranışta bulunması sonucunda ebeveyn tepki göstermesi fiili haksız tahrik kapsamında değerlendirilebilir.

Haksız tahrik konusunda söylenmesi gereken başka bir konu da tüzel kişiler ceza hukuku bakımından fail sıfatına sahip olmadıklarından, faaliyetlerinden kaynaklanan durumlar haksız tahrik kapsamında değerlendirilemez. Bunun yanında tüzel kişi adına hareket eden temsilcilerin fiilleri söz konusu olduğunda haksız tahrik hükümleri uygulanabilir (Kangal, 2010). Örneğin Milli Eğitim Bakanlığının yapmış olduğu bir uygulamayı birey haksız bulunarak kendisine haksız tahrik uygulaması olarak değerlendiremez.

Haksız tahrik uygulamasında, fail ile mağdur arasındaki geçmiş ilişkinin niteliği de önem taşıyabilir. Bu kapsamda, taraflar arasında yaşanan olayları kimin başlattığının, olayların hangi ortamda ve nasıl geliştiğinin belirlenmesi ve bu sürecin son eylemle birlikte bütüncül olarak değerlendirilmesi, daha hakkaniyetli sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde, yalnızca “bardağı taşıran son damla” niteliğindeki olayın tek başına ele alınması, haksız tahrik hükümlerinin uygulanması açısından her zaman yeterli olmayabilir (Kangal, 2010). Yargıtay,

öğretmen tarafından öğrencinin darp edilmesine ilişkin bir kararında, mahkemenin yalnızca son olayı değil, olayın ortaya çıkış nedenlerini ve sürecin geçmişi de araştırması gerektiğini vurgulamıştır (Yargıtay 4. CD [Ceza Dairesi], 25.11.2014, E [Esas]. 2013/5432, K [Karar]. 2014/34003).

Tahrik Yaratan Fiilin Haksızlığı

Haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmesi için failde öfke veya şiddetli elem duygusu doğuran aykırı bir fiilin olması gerekir. Buradaki aykırılık, fiilin mutlaka ceza hukuku anlamında suç veya borçlar hukuku anlamında haksız fiil niteliğinde olmasını zorunlu kılmaz. Önemli olan, söz konusu davranışın hukuk düzeni tarafından onaylanmayan, dolayısıyla failde haklı bir tepki uyandırabilecek nitelikte olmasıdır. Örneğin dava açılması veya icra takibi yapılması, hukuka uygun davranışlar olduğundan haksız fiil sayılmaz (Kazancı, 2014).

Toplumsal değerlere, örf ve adetlere veya genel hukuk düzenine aykırı fiiller de bu haksız tahrik kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin zina, ceza hukuku bakımından suç sayılmasa da toplumsal kurallara aykırı olduğundan tahrik nedeni olarak kabul edilebilir. Buna karşılık, yalnızca sosyal teamüllere aykırı davranışlar (örneğin selam vermemek, bayram ziyaretine gitmemek) haksız tahrik sebebi olarak görülmemelidir (Egemenoğlu, 2026). Hukuk düzeni tarafından bireye tanınan bir hakkın veya yetkinin kullanılması haksız fiil kapsamında değildir. Örneğin eşlerden birinin boşanma davası açması, polisin kaçan zanlıyı yakalamak için güç kullanması ya da bir kimsenin tuttuğu takımın formasını giymesi haksız hareket olarak kabul edilemez (Artuk ve Gökçen, 2018). Yine bir amirin bir memura disiplin tedbirinin haklı olarak uygulaması veya suçlu üzerinde terbiye ve gözetimle sorumlu olanın aldığı makul tedbirler, haksız fiil olarak değerlendirilemez (Erem, 1946). Benzer şekilde Yargıtay kararında da açıklandığı üzere öğretmenlerin görevlerinin bir parçası olarak disiplin işlemleri yapması hukuka uygun bir davranış olduğundan, buna karşılık işlenen fiiller haksız tahrik kapsamında değerlendirilemez (Yargıtay 1. CD, 18.12.2013, E. 2012/376, K. 2013/7880).

Failin ilk haksız hareketi kendisinin başlatması hâlinde kural olarak haksız tahrik indirimi uygulanmaz. Ancak, bu ilk harekete karşılık verilen tepki ölçüsüz ise, failin ikinci eylemi haksız tahrik kapsamında değerlendirilebilir (Kazancı, 2014). Bununla birlikte bireyin, tahrike sebep olan haksız hareketini telâfiye çalışması, ilk haksızlığı ortadan kaldırmayacaktır (Erem,1946). Nitekim Yargıtay, basit bir hakarete karşı ağır yaralama suçunun ölçüsüz tepki niteliğinde olduğunu ve bu tür durumlarda indirimin sınırlı biçimde uygulanabileceğini belirtmiştir. Bu nedenle, ilk fiilin haksızlığı kabul edilse bile, tepkinin orantılı olup olmadığı ayrıca değerlendirilmelidir (Yargıtay 1. CD, 05.10.2009, E. 2008/10288, K. 2009/5601).

Yargıtay tarafından verilen kararlarda, haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmesi için failin öfke ya da şiddetli elem duygusuna kapılmasına neden olan ilk fiilin gerçekten haksız olup olmadığının somut biçimde ortaya konulması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü failin tepki gösterdiği eylem hukuka uygun ise ya da yeterli delil olmaksızın haksız kabul edilmişse, haksız tahrik hükümleri uygulanamaz. Dolayısıyla Yargıtay, haksız tahrikin kabulü için yalnızca failin iddialarını değil, mağdurun eyleminin objektif olarak haksızlık niteliği taşıyıp taşımadığının belirlenmesini gerekli görmektedir. Bu durum, ilk fiilin haksızlığının kanıtlanmasının, haksız tahrik indiriminin uygulanabilmesi açısından temel bir koşul olduğunu göstermektedir (Yargıtay 4. CD, 20.05.2019, E. 2015/3425, K. 2019/9338; Yargıtay 3. CD, 26.05.2015, E. 2015/257, K. 2015/17530; Yargıtay 3. CD, 28.09.2017, E. 2016/18836, K. 2017/11753).

Literatürde karşılıklı çatışmalarda ilk haksız hareketin kimin tarafından başlatıldığının belirlenememesi hâlinde, her iki taraf bakımından da haksız tahrik indiriminin asgari oranda uygulanabileceği görüşü kabul görmektedir (Kazancı, 2014). Yargıtay da karşılıklı tahrik hâllerinde, tarafların eylemlerini değerlendirirken öncelik-sonralık ilişkisini, etki-tepki biçiminde gelişip gelişmediğini, aralarındaki dengeyi, fiillerin boyutunu, vahametini ve etkisini dikkate alarak karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Yargıtay 4. CD, 11.11.2013, E. 2012/13633, K. 2013/27510). Yine Yargıtay bir kararında, aynı okulda görev yapan mağdur öğretmen ile sanık hizmetli arasında, bir köpeğin nöbetçi kulübesine konulması meselesinden kaynaklanan tartışmada, her iki tarafın da ilk haksız hareketin karşı taraftan geldiğini iddia ettiği ve tanıkların olaya doğrudan şahit olmadığı belirtilmiştir. Bu durumda, ilk haksız hareketin kim tarafından başlatıldığı kesin olarak belirlenemediğinden şüphede kalan bu durumun sanık lehine değerlendirilmesi ve sanığın haksız tahrik indiriminden faydalanması gerektiğine hükmetmiştir (Yargıtay 3. CD, 12.06.2019, E. 2019/4517, K. 2019/12448).

Bununla birlikte, bu hakkın kullanılırken kötüye kullanılması veya hukuka uygunluk nedenlerinde ölçsüzlük söz konusu olduğunda fiil haksız fiil kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin, bir öğretmenin kasıtlı olarak öğrenciyi başarısız bırakması ya da bir kişinin arkadaşını kızdırmak için sürekli olarak takımıyla ilgili sembollerle onu kışkırtması, hukuka uygun davranış sınırının aşılması nedeniyle haksız fiil olarak değerlendirilebilir (Çadak, 2018; Toroslu ve Toroslu, 2021).

Sonuç olarak, haksız tahrik indiriminin uygulanabilmesi için mağdurun hukuka aykırı bir davranışının bulunması şart değildir. Yani tahrik oluşturan fiilin suç teşkil etmesi gerekmez; ancak yalnızca ahlaka aykırılık veya sosyal teamüllere karşı gelme de haksız tahrik nedeni sayılamayabilir. (Garipoğlu-Özen, 2021). Ancak burada da mağdurun davranışının gerçekten haksızlık içerip içermediği somut olayın koşullarına göre belirlenmelidir.

Haksız Fiilin Failde Hiddet ve Şiddetli Elem Doğurması

Türk Ceza Kanunu'nun 29. maddesinde, yalnızca haksız fiilin varlığını değil, bu fiilin failde hiddet veya şiddetli elem meydana getirmesini de aramaktadır. Hiddet yeterli kabul edilirken, elem şiddetli olması gerekir. Bu durum haksız tahrikin sübjektif unsurunu oluşturur ve hâkim, indirim yapmadan önce failin bu duyguları gerçekten yaşayıp yaşamadığını somut olayda değerlendirmelidir (Kazancı, 2014). Failin işlediği tepki suçunun doğrudan tahrik edene karşı işlenmesi şart olmayıp, onun hak veya menfaatlerine zarar vermesi yeterlidir. Bu zarar, cana, vücut bütünlüğüne, kişiliğe ya da malvarlığına yönelik olabilir (Egemenoğlu, 2026).

Nitekim Yargıtay, oğlunun okulda dövüldüğünü iddia eden bir velinin, idareci veya başka öğretmenlere yönelik hakaret veya saldırılarında, öfkesinin kaynağı doğrudan fail olmayan kişiler olduğunda haksız tahrik indirimi uygulanmayacağına hükmetmiştir (Yargıtay 8. CD, 07.11.2018, E. 2018/6235, K. 2018/14582). Bu sebeple haksız tahrik indirimi yalnızca failin tepkisinin, haksız tahriki oluşturan kişiye doğrudan yönelmiş olması hâlinde uygulanabilir. Başkasının haksız davranışını bahane ederek öfkesini başka kişilere veya durumlara yönelten eylemler, haksız tahrik hükümlerinin uygulanabileceği durumlar kapsamında değerlendirilemez. Bu tür durumlar, TCK'nin 29 ve 129. maddesi çerçevesinde failin sorumluluğunu azaltıcı indirim gerekçesi oluşturmaz (Yargıtay 8. CD, 07.11.2018, E. 2018/6235, K. 2018/14582).

Haksız Fiil ile Suç Arasındaki Nedensellik Bağı

Haksız tahrik kapsamında failin işlediği suç ile haksız fiil arasında nedensellik bağı bulunmalıdır; yani fail, tahrik edilmeseydi suçu işlemeyecekti diyebilmek gerekir (Dönmezer, 2003). Failin davranışında intikam, nefret veya hayal kırıklığı gibi başka motivasyonlar da bulunabilir; ancak tahrik, bu duygular arasında belirleyici ve baskın neden ise, fail lehine indirim yapılabilir. Dolayısıyla haksız fiilin, failin suç işleme kararında tetikleyici unsur olması gerekir (Kazancı, 2013).

Kanun, tahrikin derecesinin her somut olayda farklı olabileceğini, toplumdaki olabilecek olayların sayılmasının imkânsızlığını öngörerek bu konudaki değerlendirmeyi hâkime bırakmıştır. Hâkim, karar verirken objektif ölçütlerle birlikte failin ve mağdurun sosyal, kültürel ve yöresel koşullarını da dikkate almalıdır. Ayrıca fail ile mağdur arasında mevcut olan geçmişe dayalı ilişki, olayın işleniş şekli ve ortamı önemlidir (Kazancı, 2013).

Tepki suçunu işleyen failin hataya düşebileceği de dikkate alınmalıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun [CGK] bu konuya açıklık getiren bir kararında, ceza sorumluluğunu azaltan nedenlerden biri olan haksız tahrik durumunda failin hataya düşebileceği, ancak bu hatanın kaçınılmaz olması gerektiği vurgulanmıştır. Haksız tahrikin varlığı konusunda kaçınılmaz bir hata sonucu hareket eden fail, haksız tahrik hükümlerinden yararlanabilir; fakat hata kaçınılabilir nitelikteyse,

yani failin kişisel özellikleri ve dikkat düzeyi göz önüne alındığında özenli davranarak hatasından kaçınması mümkünse, artık haksız tahrik indirimi uygulanamaz. Yargıtay, aynı kararında somut olayda sanığın, kardeşlerinin öğretmenini belirleme imkânına sahip olmasına rağmen tepkisini bu kişi yerine başka bir kişiye yöneltmesini gerekli özeni göstermemesi olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle sanığın hatasının kaçınılmaz olmadığı sonucuna varılmış; dolayısıyla ceza sorumluluğunu azaltan nedenler kapsamında haksız tahrik hükümlerinden yararlanamayacağı belirtilmiştir (Yargıtay CGK, 02.11.2021, E. 2020/452, K. 2021/520).

Bu duruma göre, haksız tahrik unsurunun belirlenmesinde, failin psikolojik durumu ile mağdurun haksız fiilinin niteliği objektif ölçütler çerçevesinde birlikte değerlendirilmelidir; bu yaklaşım, cezanın bireyselleştirilmesini sağlamak ve ceza adaletinin gerçekleşmesine katkıda bulunmak açısından büyük önem taşır. Haksız tahrik uygulaması, failin içinde bulunduğu ruhsal durumun hakkaniyetli biçimde ele alınmasını ve aynı zamanda mağdurun korunmasını sağlayan bir uygulamadır. Bu nedenle, her somut olayda haksız tahrik unsurunun titizlikle incelenmesi, hem adaletin ölçülülük ve hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda uygulanmasını hem de ceza adaletinin sağlanmasını mümkün kılmaktadır (Güngör, 2025).

Sonuç olarak, ceza hukukunda failin işlediği suçun yalnızca dışsal yönleriyle değil, aynı zamanda failin içinde bulunduğu ruhsal durum ve toplumsal koşullarla birlikte değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu noktada haksız tahrik uygulaması, failin iradesini zayıflatan ve sorumluluğunu azaltan bir neden olarak hem literatürde hem de yargı kararlarında belirtilmekle birlikte her somut olayın kendi bağlamında değerlendirilmesinin gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin okullarda taraf olduğu olaylarda haksız tahrikin hukuki niteliğini, uygulanma koşullarını ve Yargıtay içtihatları ışığında nasıl yorumlandığını ortaya koymaktır. Böylece, bir yandan haksız tahrik kavramının kuramsal çerçevesi açıklığa kavuşturulacak, diğer yandan okullarda uygulamada karşılaşılan sorunlara yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirilecektir. Bu yönüyle çalışma, hem teorik hem de pratik açıdan öğretmenlerin ceza sorumluluğunu azaltan nedenlerin anlaşılmasına ve okullarda öğretmen davranışlarının sonuçlarının belirlenmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda; bu araştırmanın amacı, okullarda öğretmenlerin taraf olduğu ve yargı kararlarına konu olan suçlarda “haksız tahrik” uygulamalarının değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Haksız tahrik kapsamında değerlendirilen eylemler, ortak özellikleri bakımından hangi kategoriler altında toplanmaktadır?
2. Öğretmenlerin gerçekleştirdiği hangi eylemler, haksız tahrik kapsamında değerlendirilmiştir?

3. Öğretmenlerin gerçekleştirdiği hangi tepkiler, haksız tahrik kapsamında değerlendirilmiştir?

YÖNTEM

Aşağıda araştırmanın modeli, çalışma grubu ve verilerin toplanıp analiz edilmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel yaklaşımı benimsenmiş, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.. Araştırmanın veri setini, Yargıtay tarafından verilen kararlar oluşturmuştur. Öğretmenlerin taraf olduğu ve haksız tahrik yönünden tartışılan kararlar doküman incelemesi tekniğiyle derlenmiş; elde edilen veriler içerik analizi aracılığıyla sınıflandırılmış kategoriler ve alt kategoriler altında çözümlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada öğretmenlerin taraf olduğu yargı süreçlerinde haksız tahrik uygulamaları; mağdur, fail ve olayın koşulları çerçevesinde bütüncül bir bakışla değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Yargıtay e-arşivinde yer alan içeriğinde okullarda öğretmenlerin taraf olduğu olaylarda “haksız tahrik” kavramının geçtiği dava dosyaları oluşturmaktadır.

Yargı kararlarının belirlenmesi amacıyla Yargıtay’ın resmi internet sitesinde yer alan e-hizmetler bölümündeki “karar arama” kısmı kullanılmıştır. Bu arama “öğretmen” ve “haksız tahrik” anahtar kelimeleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu arama sonucunda toplam 137 yargı kararına ulaşılmıştır. Bu karardan anlaşılmayan (Belirli bir olayı açıklamayan) ve/veya konuyla ilgili olmayan, ayrıca okullarla bağlantısı olmayan 93 karar değerlendirme dışı bırakılarak araştırmaya toplam 44 karar dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen kararlarda “haksız tahrik” kavramının geçmesine, olayların okul içinde gerçekleşmiş olmasına ve olayın taraflarından birinin öğretmen olmasına göre değerlendirme yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, Yargıtay e-arşivinde yer alan ve öğretmenlerin okullarda taraf olduğu olaylarda “haksız tahrik” kavramının geçtiği yargı kararları incelenmiştir. Bu doğrultuda nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman (belge) incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, incelenmesi hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik analizini ve değerlendirilmesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan; yazılı ve görsel materyallerin sistematik ve bütüncül bir biçimde analiz edilmesi yoluyla ele alınan olgunun anlamlandırılmasını, olguya ilişkin derinlemesine bir anlayış geliştirilmesini ve ampirik bilgi üretilmesini amaçlayan bir yöntemdir (Bowen,

2009; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada, araştırmacı tarafından tümevarım yöntemiyle belirlenen kategoriler esas alınarak karar metinlerinde haksız tahrik kapsamında değerlendirilen davranışlara göre yedi kategori oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Çalışmada incelenen dava dosyalarından elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Patton'a (2014) göre içerik analizi, kapsamlı nitel verilerde anlamı ortaya çıkarmayı hedefleyen, verileri indirgemeye ve anlamlandırmaya yönelik bir yöntemdir. İçerik analizi, metinlerden elde edilen bilgilerin görünenin ötesinde bazı sonuçlara ulaşmayı da amaçlamaktadır.

Bu çalışmada içerik analizi şu aşamalara göre gerçekleştirilmiştir:

- a. Araştırma kapsamında kullanılacak kategoriler, tümevarım yöntemiyle belirlenmiştir. Bu kategorilerin birbirini kapsamaması ve bağımsız olması esas alınmıştır (Yıldız, 2014). Analiz biriminde yer alan olayda birden fazla sebep varsa olayın ilk çıkış sebebi olan olay dikkate alınarak kategoriye yerleştirilmiştir. Örneğin öğrencinin öğretmen tarafından dövülmesi sonucunda bu konuyu görüşme için okula giden veliyle öğretmenin tartışması olayında olayın ilk çıkış sebebi olan öğretmenin öğrenciyi dövme olayı dikkate alınmıştır. Yargı kararlarında da "haksız tahrik" olayında olayın ilk çıkış sebebini önemseyen açıklamalarda yer almaktadır (Yargıtay 4. CD, 07.05.2019, E. 2015/2983, K. 2019/8285)
- b. Analiz birimi olarak "paragraf" esas alınmıştır. İçerik analizinde kayıt birimi, analiz işleminin uygulanacağı en küçük veri parçasını ifade eder. Analiz birimi belirlenirken araştırma amacı ve soruları dikkate alınmıştır (Krippendorff, 2013).
- c. Yargıtay kararlarında yer alan paragraf düzeyindeki veriler okunmuş, düzenlenmiş ve analiz için uygun hâle getirilmiştir (Balci, 2015). Ayrıca bu aşamada, bulgular bölümünde kullanılacak doğrudan alıntılar da seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu alıntılarda karar tarihi, Yargıtay ceza dairesi [CD] veya hukuk dairesi [HD] esas numarası [E], karar numarası [K], ve karar tarihi belirtilmiştir. Ayrıca kategorilerin, alt kategorilerin dava dosyalarında bulunup bulunmadığı ve görülme sıklıkları (frekans) belirlenerek sayısallaştırılmıştır.

Araştırmada haksız tahrik uygulaması yapılan davranışlar davranışın yöneldiği kişi ve bu davranışa gösterilen tepki ölçüt alınarak aşağıda yer alan yedi alt kategoriye ayrılmıştır;

1. Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Velilerin Tepkisi,
2. Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğrencilerin Tepkisi,
3. Öğrencilerin Öğretmenlere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi,

4. Öğrencilerin Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Sonucunda Öğretmenlerin Tepkisi,
5. Velilerin Öğretmenlere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi,
6. Öğretmenlerin Velilere Karşı Olan Davranışı Nedeniyle Velilerin Tepkisi,
7. Öğretmenleri Okul İşgörenlerine Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Okul İşgörenlerinin Tepkisi,

d. Bu araştırmada, güvenilirliği artırmak için bilgisayar ortamına aktarılmış verilerin tamamı, bir eğitim müfettişine meslektaş incelemesi için gönderilmiştir. Meslektaş incelemesinde veriler belirlenen kategorilere ayrılmıştır. Yapılan çalışmada güvenilirliği belirlemek için Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen güvenilirlik formülü ($\text{Görüş birliği} \times 100 / \text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}$) kullanılmıştır. Görüş birliği oranının %90 olduğu bulunmuştur. Belirlenen bu oranların %70'in üzerinde olması nedeniyle (Miles ve Huberman, 1994) alt kategorilere ayırma çalışmasının güvenilir olduğu anlaşılmıştır.

e. Bulguların yorumlanmasında, araştırma kapsamında elde edilen diğer veriler, konuyla ilgili kuramsal çerçeve ve benzer konuda yapılmış önceki araştırma sonuçları dikkate alınmıştır (Mayring, 2011). Ayrıca bulguların yorumunda, doğrudan alıntılara yer verilerek ulaşılan kanıtlar, yargı kararlarında yer alan bilgilerle birlikte analiz edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında incelenen yargı kararlarından elde edilen bulgular sunulmuştur. Bulgular, içerik analizi sonucunda belirlenen kategoriler ve alt kategoriler çerçevesinde yapılandırılmıştır. Her bir alt kategoriler altında, öğretmenlerin taraf olduğu olaylarda haksız tahrik uygulamasına konu edilen eylemler, benzer özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Bulguların sunumunda yargı kararlarından doğrudan alıntılara yer verilmiş, değerlendirme ve yorumlar tartışma bölümünde ele alınmıştır. Bulgular, araştırmanın üç temel sorusu doğrultusunda yapılandırılmış ve her bir soru kategoriler ve alt kategoriler üzerinden incelenmiştir.

Okullarda Haksız Tahrik Kapsamında Değerlendirilen Eylemlerin Ortak Özelliklerine Göre Belirlenen Kategorilere İlişkin Bulgular

Bu soruya ilişkin bulgular, okullarda meydana gelen ve öğretmenlerin taraf olduğu olaylardaki ortak özelliklere göre gruplandırılmıştır. Yargıtay kararlarında yer alan ve öğretmenlerin taraf olduğu davalarda geçen haksız “tahrik uygulaması yapılan” kategorilerin frekans ve yüzde değerlerine ilişkin bilgilere Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1

Yargıtay Kararlarında Haksız Tahrik Uygulaması Yapılan Davranışlar Kategorilerinde Belirlenen Alt Kategoriler ile Frekans ve Yüzde Dağılımı

Kategori No	Kategori Açıklaması	Frekans Yüzde	
		(f)	(%)
1	Öğretmenlerin öğrencilere karşı olan davranışları nedeniyle velilerin tepkisi	21	47,7
2	Öğrencilerin öğretmenlere karşı olan davranışları nedeniyle öğretmenlerin tepkisi	9	20,5
3	Öğretmenlerin öğrencilere karşı olan davranışları nedeniyle öğrencilerin tepkisi	5	11,4
4	Öğretmenlerin velilere karşı olan davranışları nedeniyle velilerin tepkisi	3	6,8
5	Öğrencilerin diğer öğrencilere karşı olan davranışları nedeniyle öğretmenlerin tepkisi	3	6,8
6	Öğretmenlerin okul işgörenlerine karşı olan davranışları nedeniyle okul işgörenlerinin tepkisi	2	4,5
7	Velilerin öğretmenlere karşı olan davranışları nedeniyle öğretmenlerin tepkisi	1	2,3
Toplam		44	100

Tablo 1’de, öğretmenlerin taraf olduğu suçlardaki davranışlara ilişkin en fazla “Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Velilerin Tepkisi” alt kategorisinde haksız tahrik uygulaması yapılırken, en az haksız tahrik uygulaması ise “Velilerin Öğretmenlere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi” alt kategorisinde yapıldığı görülmektedir. Aşağıda bu kategorilere ilişkin açıklamalar ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Yargıtay Kararlarında Öğretmenlerin Eylemlerinin Haksız Tahrik Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu soruya ilişkin bulgular, okullarda meydana gelen ve öğretmenlerin taraf olduğu olaylarda, öğretmenler tarafından gerçekleştirilen eylemlerde haksız tahrik uygulanan durumlar esas alınarak belirlenmiştir. Söz konusu bulgular alt kategoriler çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda, öğrencilerin ve velilerin öğretmenlerin davranışlarına karşı vermiş oldukları tepkileri alt kategorilere göre ele alınmıştır.

“Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Velilerin Tepkisi” Alt Kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, öğretmenlerin öğrencilere yönelik davranışlarının veliler tarafından haksızlık olarak algılanması sonucu ortaya çıkan tepkisel eylemlerde konu almaktadır. Bu kararlar, söz konusu durumlarda haksız tahrik hükümlerinin hangi gerekçelerle ve nasıl uygulandığını göstermektedir. Bu bağlamda, velilerin öğretmenin davranışını tahrik edici bir fiil olarak değerlendirdiği durumlarda yargı mercilerinin benimsediği yaklaşımı ortaya koymak amacıyla, aşağıda doğrudan karar alıntılarına yer verilmiştir.

“... Sanığın aşamalarda, çocuğunun öğretmeni olan katılanın kendisini derste rencide ettiğini söylemesi üzerine konuyu görüşmeye gittiğini...” (Yargıtay 4. CD, 03.02.2014, E. 2012/35054, K. 2014/3093)

“... Sanığın oğlunun öğretmeni olan mağdur tarafından dövüldüğünü öğrenmesi üzerine mağdurun görev yaptığı okula gidip mağduru tokatladığı, mağdurun da sanığın oğluna tokat attığını kabul ettiği...” (Yargıtay 3. CD, 10.02.2014, E. 2013/8743, K. 2014/3848).

“... Sanıkların öğretmen olan katılanın kızları olan İrem’e aşırı ilgisiz olduğu, bağırıldığı ve arkadaşları oyun parkında oynarken sandalyeleri toplatmaya zorladığını...” (Yargıtay 4. CD, 07.05.2019, E. 2015/2983, K. 2019/8285).

Yargıtay’ın öğretmen-öğrenci-veli ilişkileri bağlamındaki kararları incelendiğinde, öğretmenlerin öğrencilere yönelik fiziksel şiddet, hakaret, aşırı ilgisizlik, baskıcı tutum ve onur kırıcı davranışlarının, velilerin tepkisine tepkisine neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu tepkiler kimi zaman hakaret, tehdit, darp ya da daha ağır eylemler biçiminde ortaya çıkmıştır.

Kararlarda dikkat çeken nokta; olayların çıkış sebebinin genellikle öğretmenin öğrenciye karşı sergilediği tutum davranışlar olmasıdır. Ayrıca, bu durumun fail olan velinin ruh hali üzerinde etkili olduğunun yargı mercilerince kabul edildiği görülmektedir. Bu nedenle Yargıtay, yerel mahkemelerin verdiği kararlarda, söz konusu eylemleri değerlendirirken TCK’nin 29. maddesinde düzenlenen genel haksız tahrik ile TCK’nin 129. maddesinde düzenlenen hakaret suçuna özgü haksız tahrik hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığının tartışılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu kapsamda incelenen yargı kararları, eğitim ortamında meydana gelen ve disiplin dışı davranış olarak nitelendirilen değerlendirilmesinde tek taraflı bir kusur atfıyla yetinilmediğini ortaya koymaktadır. Bunun yerine, olayın çıkış süreci, taraflar arasındaki etkileşimin niteliği ve karşılıklı davranışların bütüncül bir yaklaşımla ele alındığını görülmektedir. Özellikle öğretmenin öğrenciye yönelik fiziksel veya sözlü müdahaleleri, aşağılayıcı tutumları ya da mesleki özen yükümlülüğüyle bağdaşmayan davranışlarının, Yargıtay tarafından veliler açısından haksız bir fiil olarak kabul edildiği görülmektedir.

Bu nedenle, Yargıtay kararlarında, öğretmenin davranışlarının haksız tahrike neden olan ilk fiil olarak kabul edilmesi hâlinde, velinin gerçekleştirdiği eylemin salt saldırganlık olarak değil; yoğun öfke veya elem hâlinin etkisiyle ortaya çıkan tepkisel bir davranış olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu nedenle, söz konusu fiiller bakımından Türk Ceza Kanunu’nun 29. maddesi kapsamında haksız tahrik indiriminin uygulanabildiği açıkça ortaya konulmaktadır. Bu yönüyle bulgular, Yargıtay’ın öğretmen-veli ilişkilerinde haksız tahrik uygulamalarını dar bir çerçevede yorumlamadığını; aksine, ceza hukukunun

hakkaniyet ve ölçülülük ilkeleri doğrultusunda, eğitim ortamının kendine özgü dinamiklerini de dikkate alarak uygulama alanını genişlettiğini göstermektedir.

“Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğrencilerin Tepkisi” Alt Kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, öğretmenlerin öğrencilere yönelik davranışlarının öğrenciler tarafından haksızlık olarak algılanması sonucu ortaya çıkan tepkisel eylemler bakımından haksız tahrik hükümlerinin nasıl değerlendirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin öğretmenin davranışını tahrik edici bir fiil olarak değerlendirdiği durumlarda yargı mercilerinin benimsediği yaklaşımı somutlaştırmak amacıyla, aşağıda ilgili yargı kararlarından yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

“...Saniğin aşamalarda, öğretmeni olan müştekinin kendisine “oğlum, lan” şeklinde hitap ettiğini...” (Yargıtay 4. CD, 26.11.2014, E. 2014/14192, K. 2014/34151).

“... Suça sürüklenen çocuk ...'ın tüm aşamalarda savunmalarında “katılan ...'ın okul içerisinde kendisini darp ettiğini” beyan etmesi...” (Yargıtay 23. CD, 03.02.2016, E. 2015/15911, K. 2016/757).

Yargı kararlarında da görüleceği üzere, öğrencilerin öğretmenlerin davranışları karşısında sergilediği tepki ve eylemlerde haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmektedir. Yargı kararlarında açıkça görüldüğü gibi öğrenciler, genellikle öğretmenin kişisel onurlarını ve haklarını zedeleyen söz ve eylemleri nedeniyle tepki göstermektedirler. Bu tepkiler; tokat atma, hakaret, darp veya mala zarar verme gibi suçları içermektedir.

Kararlarda ortak olarak vurgulanan nokta, olayın çıkış sebebinin öğretmenin eylemlerine bağlı olarak geliştiği ve bu bağlamda öğrencinin fail sıfatıyla haksız tahrik altında bulunduğu durumların değerlendirilmesi gerektiğidir. Yargıtay, hakaret ve yaralama suçlarında, Türk Ceza Kanunu'nun 29 ve 129. maddelerinde öngörülen haksız tahrik hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı tartışılmadan hüküm kurulmasını eksik inceleme olarak nitelendirmektedir. Bu içtihatlar, eğitim ortamında meydana gelen öğretmen–öğrenci çatışmalarında, fail konumundaki öğrencinin davranışlarının arka planının dikkate alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Özellikle öğrencilerin, öğretmenlerinin eylemleri karşısında kendilerini savunmak veya onurlarını korumak amacıyla tepki niteliğinde gerçekleştirdikleri fiillerde haksız tahrik indirim gündeme gelebilir ve cezanın belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. Bu yönüyle bulgular, öğretmen–öğrenci ilişkilerinde, öğretmenin davranışlarının öğrencinin tepkisini tahrik edici nitelikte olması hâlinde, Türk Ceza Kanunu hükümleri çerçevesinde haksız tahrik indiriminin uygulanabileceğini göstermektedir. Bu yaklaşım, ceza hukukunun ölçülülük ve hakkaniyet ilkelerinin eğitim ortamına da yansıtıldığını ortaya koymaktadır.

“Öğretmenlerin Velilere Karşı Olan Davranışı Nedeniyle Velilerin Tepkisi” Alt Kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, öğretmenlerin velilere yönelik davranışlarının veliler tarafından haksızlık olarak algılanması sonucu ortaya çıkan tepkisel eylemler bakımından haksız tahrik hükümlerinin nasıl uygulandığını göstermektedir. Bu bağlamda, velilerin öğretmenin davranışını tahrik edici bir fiil olarak değerlendirdiği durumlarda yargı mercilerinin benimsediği yaklaşımı somutlaştırmak amacıyla, aşağıda ilgili yargı kararlarından yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

“... Sanığın tüm aşamalarda ısrarlı ve istikrarlı olarak yeğeni ...’ın öğretmeni olan müştekinin öğrencisinin annesi ...’a anneler gününde vermesi için gül verdiğini, bunu öğrendikten sonra kendisi ile konuşmak amacıyla yanına gidip çıkan tartışma sonucunda atılı suçu işlediğini...” (Yargıtay 3. CD, 08.02.2010, E. 2008/11176, K. 2010/1700).

“... Sanığın aşamalarda savunmalarında, "oğlunun nöbetçi öğretmen tarafından dövüldüğünü söylemesi üzerine okul yöneticisi katılanlar ile görüşmeye gittiğini ancak müdür olarak görevli katılan M.. S.’in kendisine sen dağdan mı indin niye bağırıyorsun? biçiminde sözler söylediğini...”, (Yargıtay 4. CD, 29.05.2014, E. 2013/5315, K. 2014/19451).

“... Sanığın aşamalarda “ Oğlum Cumhuriyet ilköğretim okulunda öğrencidir, bana tehdit altında olduğunu söyledi, ben de öğretmeni ve müdürü ile konuşmaya gittim, öğretmen de müdür beyle konuşmam gerektiğini söyledi, müdür beye gittim, durumu anlattım, müdür bey de 'Benim işlerim var herkes kendi çocuğuyla ilgilensin' dedi, ben de sinirlendim, 'o zaman o koltuktan kalk başkası otursun' deyince bana 'terbiyesiz kadın' diyerek hakaret etti, ben de ona hakaret ettim...”, (Yargıtay 4. CD, 26.12.2024, E. 2022/1389, K. 2024/18017).

Yargı kararlarına bakıldığında, öğretmenlerin velilere yönelik fiziksel veya sözlü müdahaleleri, velilerin tepki eylemlerinde belirleyici bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle öğretmenin kamu görevi kapsamında gösterdiği davranışlar sırasında veya velilerle yaşanan anlaşmazlıklarda, velilerin tepki davranışlarının TCK’nin 29. maddesi kapsamında haksız tahrik unsuru olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Kararlarda dikkat çeken ortak nokta, olayın çıkış sebebi ve gelişimi üzerinde yeterli değerlendirme yapılmadan hüküm kurulması durumunda, haksız tahrik indirimine ilişkin hukuki uygulamanın göz ardı edildiğidir. Bu durum, hem hukuki doğruluk hem de adil yargılanma açısından eksik bir değerlendirme olarak nitelendirilmiştir. Bu duruma göre öğretmenlerin velilere yönelik davranışlarının

velilerin tepkilerini tetiklediği hallerde, haksız tahrik unsuru dikkate alınmalı ve ceza belirlenmesinde bu unsur göz önünde bulundurulmalıdır.

“Öğretmenlerin Okul İşgörenlerine Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Okul İşgörenlerinin Tepkisi” Alt kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, öğretmenlerin okul işgörenlerine yönelik davranışlarının okul işgörenleri tarafından haksızlık olarak algılanması sonucu ortaya çıkan tepkisel eylemlerde haksız tahrik hükümlerinin nasıl uygulandığını göstermektedir. Bu bağlamda, “Öğretmenlerin Okul İşgörenlerine Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Okul İşgörenlerinin Tepkisi” alt kategorisine ilişkin yargı kararlarından yapılan doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“... Oluşa ve tüm dosya içeriğine göre, katılanların (öğretmenler) olay günü aynı okulda öğretmen olan sanığın eşinin öğretmenliğini yaptığı ve sanığın eşinin o gün okula gelmemesi nedeniyle boş olan sınıfı dağıttıkları, ilk eylemlerinin sanık tarafından fark edildiği ve sanığın tanık ...'i durumdan haberdar etmesi üzerine tanık tarafından katılanların uyarıldığı, ancak uyarılara rağmen aynı sınıfa ikinci kez girerek sıraları ve kitapları dağıttıkları, kâğıtları gelişigüzel attıkları, bilgisayarı devirdikleri, tahtaya küfür içerikli yazılar yazdıkları, sınıfın içine işedikleri, bu durumu gören sanığın katılanları tokat atarak yaraladığı...” (Yargıtay 3. CD, 06.02.2017, E. 2016/6206, K. 2017/809).

“... Sanığın, olay öncesinde katılanın kendisini dünya görüşlerinin farklı olması nedeni ile içkili davete katılma konusunda ... küçük düşürdüğünü ve olay sırasında da “sen bayan olmasaydın görürdün” biçiminde sözler sarf ettiğini...” (Yargıtay 4. CD, 07.10.2013, E. 2013/7969, K. 2013/24923).

Yargı kararlarında öğretmenlerin meslektaşlarına karşı okul içinde haksız davranışları sonucunda oluşan tepkilerde haksız tahrik unsurunun göz önüne alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Kararlarda görülen ortak sorun, olayın çıkış sebebi ve gelişiminin yeterince değerlendirilmeden hüküm kurulması ve haksız tahrik indiriminin uygulanmamasıdır. Bu durum, hem hukuki doğruluk hem de adil yargılanma açısından eksik bir değerlendirme olarak nitelendirilmiştir. Bu yönüyle bulgular, öğretmenlerin okul çalışanlarına yönelik davranışlarının çalışanların tepkilerini tetiklediği durumlarda, Türk Ceza Kanunu'nun 29. maddesinde düzenlenen haksız tahrik unsurunun dikkate alınması ve cezanın belirlenmesinde bu hususun gözetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Aksi bir yaklaşım, adaletsiz sonuçların ortaya çıkmasına ve insani unsurların göz ardı edilmesine yol açabilecektir.

Yargıtay Kararlarında Öğretmenlerin Tepkilerinin Haksız Tahrik Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu soruya ilişkin bulgular, okullarda öğretmenlere karşı gerçekleştirilen eylemlerin haksız tahrik kapsamında değerlendirildiği durumlar esas alınarak belirlenmiştir. Söz konusu bulgular, alt kategoriler çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda, öğretmenlerin hem kendilerine hem de korumakla yükümlü oldukları öğrencilere yönelik durumlar karşısındaki tepkileri ele alınmıştır.

“Öğrencilerin Öğretmenlere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi” Alt Kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, öğrencilerin öğretmenlere yönelik davranışlarının tahrik edici nitelikte değerlendirilmesi hâlinde, öğretmenlerin verdikleri tepkiler bakımından haksız tahrik hükümlerinin nasıl uygulandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin davranışlarının tahrik olarak kabul edildiği durumlarda yargı mercilerinin öğretmenlerin tepkilerine ilişkin benimsediği yaklaşımı somutlaştırmak amacıyla, aşağıda ilgili yargı kararlarından yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

“... Olay günü öğretmen olan davalı ders yaparken dersi kaynatmak amacıyla davacının sürekli aynı soruyu davalıya sorduğu, davalının cevap vermemesi üzerine davacının alaycı üslubuna devam ettiği, müdürün yanına gittikleri esnada da bu üslubuna devam ettiği bu sebeple davalının haksız fiili işlediği...” (Yargıtay 4. HD, 19.11.2015, E. 2014/16875, K. 2015/13346).

“... Suç tarihinde müşteki ...'in oğlu olan mağdur ...'ın ... İlköğretim Okulu 4/B sınıfı öğrencisi iken, öğretmeni olan sanığın izni olmadan okulda dağıtılan okul sütlerini arkadaşlarına dağıttığı, sanık kendisine kızdığına da bir tanesini öğretmeni olan sanığa fırlattığı, bunun üzerine sanığın da mağdurun kafasına okul sütlerinden iki adet fırlattığı, okul sütlerinin mağdura değmesi nedeniyle mağdurun alın kısmından basit tıbbi müdahale ile giderilebilir nitelikte yaralandığı...” (Yargıtay 3. CD, 21.05.2019, E. 2019/4084, K. 2019/11002).

“... Oluş ve dosya kapsamına göre, katılan ...'ün, öğretmeni olan sanığa ders sırasında tiki olduğunu bildiği sözü söyleyerek kızdırdığı ve sanığın da bu nedenle sinirlenip, çanta fırlatmak suretiyle katılanı doktor raporunda belirtildiği şekilde yaralanmasına neden olduğu...” (Yargıtay 3. CD, 16.04.2014, E. 2013/29377, K. 2014/15873).

Yargıtay kararlarına bakıldığında, öğrencilerin öğretmenlerine karşı sergilediği davranışların, öğretmenler açısından haksız tahrik unsuru oluşturabileceğini ve öğretmenin öğrenciye karşı davranışını psikolojik olarak etkileyebileceğini

göstermektedir. Yargı kararlarına da yansıdığı şekilde öğrencilerin ders sırasında alaycı, kışkırtıcı veya kuralları ihlal edici davranışları; öğretmenlerin hiddet ve öfkeyi kapılmasına sebep olduğu bu yüzden de öğretmenlerin tepkisi sonucunda ortaya çıkan eylemlerinin, hukuki değerlendirilmesini bu bağlama göre yapılması gerekmektedir.

Başka bir anlatımla, kararlarda vurgulanan ortak nokta; öğretmenin eylemlerinin doğrudan veya dolaylı olarak öğrencilerin davranışlarına tepki olarak geliştiği ve bu bağlamda TCK'nin 29. maddesi uyarınca haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğudur. Özellikle öğretmenlerin, öğrencinin fiilini engellemek veya ders düzenini sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği müdahalelerde, haksız tahrik unsuru göz ardı edilmemelidir.

Yargıtay kararları, öğretmenlerin kamu görevlisi sıfatıyla sahip olduğu nüfuz ve sorumluluklarıyla hareket etmelerine rağmen, öğrencilerin tahrik edici davranışlarının eylemin yoğunluğunu artırdığı durumlarda cezanın belirlenmesinde haksız tahrik indiriminin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yanı sıra, mahkeme kararlarında haksız tahrik hükümlerinin tartışılmadan beraat veya eksik ceza verilmesinin hukuka aykırı olduğu sıkça belirtilmiştir. Bu yönüyle bulgular, öğrencilerin öğretmenlere karşı kışkırtıcı, alaycı veya saldırgan davranışlarının, öğretmenlerin tepki niteliğindeki eylemlerini hukuken haksız tahrik altında gerçekleştirdiklerinin kabul edilmesi hâlinde, bu durumun ceza tayini sırasında dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, eğitim ortamında hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin davranışlarının hukuki değerlendirmeye dâhil edilmesini sağlayarak, cezanın adalet, ölçülülük ve hakkaniyet ilkelerine uygun biçimde belirlenmesine katkı sunmaktadır.

“Öğrencilerin Diğer Öğrencilere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi” Alt Kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, öğrencilerin diğer öğrencilere yönelik davranışlarının öğretmenler tarafından haksızlık olarak algılanması sonucu ortaya çıkan tepkisel eylemler bakımından haksız tahrik hükümlerinin nasıl değerlendirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öğrenciler arası davranışları tahrik edici bir fiil olarak değerlendirdiği durumlarda yargı mercilerinin benimsediği yaklaşımı ortaya koymak amacıyla, aşağıda ilgili yargı kararlarından yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

“... Lise öğrencisi olan müştekinin olay tarihinde okul içerisinde başka bir öğrenciyle kavga ederek okul düzenini bozması üzerine, okulun disiplin ve düzenini sağlamakla görevli nöbetçi öğretmen olan sanığın müştekiye tokat vurmak suretiyle eylemini gerçekleştirdiğinin...”
(Yargıtay 3. CD, 03.03.2014, E. 2013/20210, K. 2014/8412).

“... Oluşa, dosya içeriğine, katılan ...’nın aşamalarda değişmeyen ifadelerine, tanık ...’in, sanık ...’nin katılan ...’nin başka bir öğrenciye tekme atması üzerine katılan ...’yı yanına çağırıp saçını çektiğine dair beyanı, katılan ...’nin okulunda öğretmen olan sanık ...’nin katılan ...’nin başka bir öğrenciye tekme atması üzerine katılan ...’yı saçından tutarak uzaklaştırdığını belirtmesi ...” (Yargıtay 3. CD, 08.07.2020, E. 2020/4714, K. 2020/8964).

“... Oluşa ve tüm dosya içeriğine göre, mağdurların suç tarihinde öğrenci, sanığın ise aynı okulda öğretmen olduğu, olay günü koridorda bir öğrencinin küfür etmesine kızarak mağdur öğrencilerin avuç içlerine ele geçmeyen bir sopa ile vurarak her ikisini de dosyada mevcut adli rapora göre basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte yaraladığı...” (Yargıtay 3. CD, 10.11.2020, E. 2020/12467, K. 2020/16003).

Yargı kararları, öğrencilerin okul içindeki kavgaları, taşkınlıkları veya disiplin kurallarını ihlal eden davranışlarının, öğretmenler açısından haksız tahrik unsuru teşkil edebileceğini ortaya koymaktadır. Nöbetçi öğretmenler veya yöneticiler, öğrencilerin başka öğrencilere karşı agresif, şiddet içeren ve kuralları ihlal eden hareketleri karşısında disiplin sağlamak amacıyla müdahalede bulunmakta ise öğretmenlerin bu müdahalelerin hukuki değerlendirilmesinde öğrencilerin tahrik edici davranışları göz önünde bulundurulmalıdır.

Kararlarda vurgulanan ortak nokta, öğretmenin eyleminin, öğrencinin başka öğrencilere karşı haksız davranışı sonucunda ortaya çıktığı ve bu durumun TCK’nin 29. maddesi uyarınca öğretmenin tepkisine haksız tahrik hükümlerinin uygulanabileceğini göstermesidir. Özellikle öğrencinin diğer öğrencilere zarar veren veya kavgaya karışan davranışları, öğretmenin tepki eylemini haklı bir öfke ve hiddet içinde gerçekleştirmesine yol açmaktadır.

Yargı kararları, görevleri sırasında öğrencilerin başka öğrencilere karşı uyguladıkları davranışlar sebebiyle öğretmenlerin durumu kontrol altına almak, diğer öğrencileri korumak için uyguladıkları davranışların haksız tahrik kapsamında kalabileceğini göstermektedir. Bu sebeple de öğretmenin öğrenciye uyguladığı eylemin bağlamının iyi belirlenmesi ve sonuç olarak ise cezanın belirlenmesinde haksız tahrik indiriminin dikkate alınmasını işaret etmektedir. Başka bir anlatımla Yargıtay haksız tahrik hükümlerinin tartışılmadan doğrudan beraat veya eksik ceza verilmesi, hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir. Bu yönüyle bulgular, öğrencilerin diğer öğrencilere karşı sergiledikleri davranışlar nedeniyle öğretmenlerin müdahale eylemlerinin hukuki değerlendirilmesinde haksız tahrik unsurunun dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin davranışlarının bütüncül bir biçimde değerlendirilmesini sağlayarak, okul ortamında adaletin ölçülülük ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde uygulanmasına katkı sunmaktadır.

“Velilerin Öğretmenlere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi” Alt Kategorisi

Bu alt kategori kapsamında yer alan yargı kararları, velilerin öğretmenlere yönelik davranışlarının öğretmenler tarafından haksızlık olarak algılanması sonucu ortaya çıkan tepkisel eylemlerde haksız tahrik hükümlerinin nasıl uygulandığını göstermektedir. Bu bağlamda, “Velilerin Öğretmenlere Karşı Olan Davranışları Nedeniyle Öğretmenlerin Tepkisi” alt kategorisine ilişkin yargı kararlarından yapılan doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“...Sanığın (öğretmen) aşamalarda, eşinin öğretmen olarak görev yaptığı okulda mağdurun öğrenci velisi olduğunu ve aralarında çıkan tartışmada eşini tehdit etmesi üzerine mağdurla bu hususu konuşmak için buluştuklarını savunması, sanığın eşinin tanık olarak alınan beyanında mağdurun hakaret içeren söz ve davranışlarına muhatap olduğunu ve bu konuda okul idaresine dilekçe verdiğini beyan etmesi...” (Yargıtay 4. CD, 12.11.2019, E. 2015/20678, K. 2019/17705).

Velilerin öğretmenlere yönelik tehdit, hakaret veya kışkırtıcı davranışlarının, öğretmenlerin tepki niteliğindeki eylemlerinde haksız tahrik unsuru olarak değerlendirilebilecek nitelikte olduğu görülmektedir. Özellikle öğretmenin eyleminin, velinin saldırgan davranışı sonucu ortaya çıktığı durumlarda, Türk Ceza Kanunu’nun 29. maddesi çerçevesinde haksız tahrik indiriminin uygulanması gündeme gelmektedir. Nitekim kararlarda vurgulanan ortak nokta, velinin söz konusu davranışlarının öğretmenin eyleminin gelişiminde belirleyici olduğu ve bu nedenle haksız tahrik unsurunun dikkate alınması gerektiğidir. Ayrıca, olayın çıkış sebebi ve gelişimi yeterince değerlendirilmeden doğrudan hüküm kurulması hukuka aykırı bulunmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada elde edilen bulgular, haksız tahrik kurumunun eğitim ortamlarında ortaya çıkan olaylar bakımından klasik suç ilişkilerinden farklı bir değerlendirme gerektirdiğini göstermektedir. İncelenen yargı kararları, öğretmen–öğrenci–veli etkileşimlerinin yüksek duygusal yoğunluk içerdiğini ve failin iradesi ile kusur yeteneği üzerindeki etkisinin göz ardı edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, ceza hukukunda haksız tahrikin uygulanmasında olayın yalnızca sonuç fiiline değil, sürece yayılan etkileşimlere odaklanılması gerektiğini göstermektedir.

Araştırmada en yüksek frekansa sahip kategori, öğretmenin öğrenciye yönelik olumsuz davranışlarının veli tepkisini tetiklemesidir (Alt Kategori 1). Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin 20.10.2020 tarihli kararında (E. 2020/1463, K. 2020/2430), öğrencinin maruz kaldığı haksız fiilin veli üzerinde doğurduğu yoğun ruhsal etkinin haksız tahrik değerlendirmesinde dikkate alınabileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşım, haksız tahrikin yalnızca doğrudan mağdur ile fail arasındaki ilişkiyle

sınırlı olmadığını, bazı durumlarda dolaylı mağduriyetin de failin ruhsal durumunu etkileyebileceğini göstermektedir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, her veli tepkisinin otomatik olarak haksız tahrik kapsamında değerlendirilemeyeceğidir. Ceza hukukunun ölçülülük ilkesi gereği, tepkinin niteliği ve ağırlığı belirleyicidir. Eğitim bilimleri literatürü (Çelik, 2020; Çinkır, 2004) öğretmenin küçük düşürücü veya şiddet içeren davranışlarının öğrencinin psikososyal gelişimini ve okul iklimini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla öğretmenin pedagojik ihmal veya özensizliği, yalnızca disiplin sorunu değil; zincirleme biçimde hukuki risk doğuran bir davranış alanı hâline gelmektedir. Bu durum, öğretmen davranışlarının profesyonel standartlarla sınırlandırılmasının hukuki güvenlik açısından da zorunlu olduğunu göstermektedir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 10.11.2020 tarihli kararında (E. 2020/12519, K. 2020/16004), öğrencinin kışkırtıcı davranışlarının öğretmenin tepkisini haksız tahrik bağlamında değerlendirmeye elverişli olabileceği kabul edilmiştir (Alt Kategori 2). Bu yaklaşım, öğretmenin kamu görevlisi sıfatına rağmen insanî duygusal tepkilerden tamamen soyutlanamayacağını göstermektedir. Bununla birlikte öğretmenin mesleki rolü, öğrenciden daha yüksek bir özdenetim beklentisini beraberinde getirir. Özel, Bayındır ve Özel (2013), sınıf yönetiminde öğretmenin verdiği tepkinin çatışmanın yönünü belirlediğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda öğretmenin anlık ve profesyonel olmayan tepkisi, hukuken indirimine konu olabilse bile pedagojik açıdan sorunlu bir refleks olarak değerlendirilmelidir. Bu durum, ceza hukuku ile mesleki etik arasındaki ayrımı görünür kılmaktadır.

Öğretmenin onur kırıcı sözleri veya fiziksel müdahaleleri karşısında öğrencinin verdiği tepkiler (Alt Kategori 2), Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 20.02.2017 tarihli kararında (E. 2012/1-1416, K. 2013/41) kişilik haklarına yönelik saldırı bağlamında değerlendirilmiştir. Ceza hukuku literatüründe (Dönmezer, 2003) kişilik haklarına yönelik ağır saldırıların mağdurda yoğun öfke oluşturabileceği ve bu durumun sorumluluğu azaltılabileceği kabul edilmektedir. Ancak eğitim bağlamında mesele yalnızca hukuki sorumluluğun azaltılması değildir. Başar (2006); Erol, Özaydın ve Koç (2010), öğretmenin olumsuz iletişim tarzının sınıf iklimini bozduğunu ve öğrencinin benlik saygısını zedelediğini göstermektedir. Bu bulgu, hukuki değerlendirmeyle pedagojik değerlendirmenin örtüştüğü bir noktayı ortaya koymaktadır: Öğretmenin küçük düşürücü davranışı hem pedagojik açıdan işlevsizdir hem de hukuki risk üretmektedir. Dolayısıyla haksız tahrik indiriminin uygulanabilirliği, öğretmen davranışlarının mesleki etik sınırları aşmasının dolaylı bir göstergesi olarak da okunabilir.

Velilerin öğretmenlere yönelik hakaret veya tehdit içeren davranışları karşısında öğretmenin verdiği tepkinin de haksız tahrik kapsamında değerlendirilebileceği görülmektedir (Alt Kategori 5). Üstün, Şenyer ve Özcan (2024) tarafından

yapılan çalışmada da öğretmenlerin okullarda veli şiddetine maruz kaldıklarını bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak burada dikkat çeken husus, olayın başlangıç noktasının belirlenmesi ve haksız tahrik olgusunun uygulanmasıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu (20.02.2017, E. 2012/1-1416, K. 2013/41), etki-tepki ilişkisinin somut olay bağlamında birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Centel, Zafer ve Çakmut (2023), karşılıklı tahrikte her iki tarafın davranışının olayın gelişiminde rol oynadığını belirtmektedir. Eğitim literatürü de (Hill & Taylor, 2004; Özdoğru, 2021) veli-öğretmen iletişiminin zayıf olduğu durumlarda küçük sorunların hızla çatışmaya dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum, haksız tahrikin çoğu zaman iletişimsel bir kırılmanın hukuki yansıması olduğunu düşündürmektedir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 23.09.2019 tarihli kararında (E. 2019/13707, K. 2019/16644), öğretmenin öğrenciyi koruma refleksi görev çerçevesinde değerlendirilmiş; ancak müdahalenin ölçülülüğü denetlenmiştir (Alt Kategori 44). Bu yaklaşım, öğretmenin koruma yükümlülüğü ile güç kullanma sınırları arasındaki hassas dengeyi ortaya koymaktadır. Barik ve Yurtal (2023) ile Çınkır ve Karaman-Kepekçi (2003) öğretmenlerin zorbalıkla mücadelede hem yapıcı hem de cezalandırıcı stratejiler kullandığını göstermektedir. Bu bulgular, hukuki riskin çoğu zaman pedagojik strateji eksikliğinden kaynaklandığını düşündürmektedir. Dolayısıyla zorbalıkla mücadele programlarının yalnızca öğrencilere değil, öğretmenlerin müdahale becerilerine de odaklanması gerekmektedir.

Bunun yanında, öğretmenlerin okul işgörenlerine yönelik haksız davranışlarının karşı tarafta tepkisel eylemlere yol açtığı durumlar da dikkat çekici bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır (Alt Kategori 7). Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 06.02.2017 tarihli kararında (E. 2016/6206, K. 2017/809) işyeri ortamında gerçekleşen karşılıklı fiillerde haksız tahrik hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmiştir. Bu yaklaşım, okulun yalnızca öğretmen-öğrenci-veli üçgeninden ibaret olmadığını; aynı zamanda hiyerarşik ve yatay ilişkilerin iç içe geçtiği bir çalışma alanı olduğunu göstermektedir. Bu kategori, haksız tahrik kurumunun kamusal görev alanında çalışan bireyler arasındaki mesleki ilişkilerde de uygulanabilir olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenin mesleki statüsü, diğer okul çalışanlarına karşı sınırsız bir otorite anlamına gelmemekte; aksine kurumsal eşitlik ve saygı ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir konum oluşturmaktadır. Kurum içi iletişimde ortaya çıkan küçültücü, dışlayıcı veya otoriter tutumların, karşı tarafta hiddet veya şiddetli elem oluşturabileceği ve bunun ceza hukuku bakımından sonuç doğurabileceği görülmektedir.

Eğitim bilimleri literatürü de (Çınkır ve Kuru-Çetin, 2010) okulun örgütsel yapısında çalışanlar arası iş birliği ve olumlu ilişkilerin, kurumsal etkililik açısından belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgu ile ceza hukuku uygulaması birlikte değerlendirildiğinde, kurum içi çatışmaların yalnızca

yönetimsel bir problem değil, aynı zamanda potansiyel bir hukuki risk alanı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla haksız tahrik değerlendirmesi, okul içi mesleki ilişkilerde saygı ve iletişim kültürünün önemini dolaylı biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca bu kategori aynı zamanda okulun örgütsel yapısının ve kurum kültürünün hukuki sonuç üretme potansiyelini de ortaya koymaktadır. Kurum kültürü; okul çalışanları arasında paylaşılan değerler, normlar ve iletişim biçimlerinin bütünüdür ifade ederken, okul iklimi bu kültürün günlük ilişkilere yansıyan algısal boyutunu oluşturmaktadır (Çınkır ve Kuru-Çetin, 2010). Öğretmenlerin diğer işgörenlere yönelik küçültücü, dışlayıcı ya da otoriter tutumları, yalnızca bireysel bir çatışma üretmemekte; aynı zamanda örgütsel iklimde güvensizlik, gerilim ve iletişim kopukluğu yaratmaktadır. Bu tür bir iklimde ortaya çıkan tepkisel davranışların, ceza hukuku bakımından haksız tahrik çerçevesinde değerlendirilmesi, örgütsel bağlamın bireysel fiiller üzerindeki etkisini dolaylı biçimde kabul etmektedir.

Okul iklimine ilişkin çalışmalar, çalışanlar arasında adalet, saygı ve iş birliği algısının zayıf olduğu kurumlarda çatışma sıklığının arttığını göstermektedir (Hoy & Miskel, 2013). Benzer şekilde, sağlıksız bir kurum kültürünün çalışanlar arası iletişimde sorunlara yol açabileceği ifade edilmektedir (Eryılmaz – Ballı ve Önen, 2019). Bu bağlamda öğretmenin kurum içi ilişkilerde sergilediği davranış, yalnızca bireysel bir tutum değil; okulun kültürel yapısının hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla haksız tahrik hükümlerinin uygulanması, okulun örgütsel ikliminin ceza hukuku bağlamında görünür hâle geldiği bir alanı temsil etmektedir.

Sonuç olarak, haksız tahrik kurumunun okul bağlamında nasıl uygulandığını Yargıtay kararları üzerinden inceleyerek, ceza hukuku ile eğitim bilimleri arasında keşişen özgün bir analiz alanı ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, okul ortamında yaşanan çatışmaların basit bireysel öfke tepkileri olarak değerlendirilemeyeceğini; aksine öğretmen-öğrenci-veli ilişkilerinin yapısal ve iletişimsel özellikleri içinde şekillendiğini göstermektedir. İncelenen kararlar, haksız fiil unsurunun eğitim ortamında çoğu zaman pedagojik sınırların ihlaliyle iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Özellikle öğretmenin küçük düşürücü, onur kırıcı veya fiziksel müdahale niteliğindeki davranışlarının yalnızca disiplin hukuku kapsamında değil, ceza hukuku bağlamında da sonuç doğurduğu görülmektedir. Bu durum, öğretmen davranışlarının normatif sınırlarının yalnızca mesleki etikle değil, aynı zamanda ceza hukuku ilkeleriyle de çevrelendiğini göstermektedir. Böylece okul ortamı, klasik anlamda bireyler arası sıradan bir çatışma alanı olmaktan çıkmakta; kamu görevinin ifa edildiği özel bir hukuki bağlam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin hizmet içi eğitim programları aracılığıyla hukuki bilgi ve farkındalıklarının artırılması, hem kendi haklarını koruyabilmeleri hem de okul ortamında hukuka uygun davranışları teşvik etmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın önemli bulgularından biri, karşılıklı tahrik olgusunun okul ortamında sıklıkla ortaya çıkmasıdır. Yargıtay içtihatları, etki–tepki ilişkisinin tek yönlü değil, çoğu zaman karşılıklı bir süreç olduğunu kabul etmektedir. Bu durum, haksız tahrik değerlendirmesinde bağlamsal analiz gerekliliğini güçlendirmektedir. Eğitim bilimleri literatürünün işaret ettiği iletişim kopukluğu, rol çatışması ve güç asimetrisi gibi unsurlar, ceza hukuku bakımından “hiddet veya şiddetli elem” unsurunun oluşumunu açıklayan psikolojik ve sosyolojik arka planı sağlamaktadır. Dolayısıyla haksız tahrik kurumu, okul bağlamında yalnızca bireysel bir psikolojik durum değil, sosyal bir etkileşim sürecinin hukuki yansıması olarak görünmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri ile profesyonel davranış sergilemelerinin sağlanması amacıyla hizmet içi eğitim programlarının yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırma ayrıca, öğretmenin kamu görevlisi sıfatı nedeniyle daha yüksek bir özenetim yükümlülüğüne tabi olduğunu; ancak Yargıtay’ın öğretmeni mutlak bir sabır ve tepkisizlik standardına mahkûm etmediğini de göstermektedir. Bu yaklaşım, “makul davranış” ölçütünün okul bağlamında soyut değil, somut olayın koşulları içinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Böylece haksız tahrik kuramı, eğitim ortamında normatif bir denge aracı işlevi görmektedir: Bir yandan hukuka aykırı şiddeti meşrulaştırmamakta, diğer yandan bağlamı tamamen göz ardı eden katı bir sorumluluk anlayışından kaçınmaktadır.

Bütün bunların yanında, bu çalışma haksız tahrik kurumunun eğitim ortamında uygulanmasının disiplinler arası bir değerlendirme gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Ceza hukuku failin ruhsal durumunu ve somut olayın özelliklerini esas alırken; eğitim bilimleri çatışmanın oluşum dinamiklerini açıklamaktadır. Bu iki alan birlikte değerlendirildiğinde, okul içi olayların yalnızca bireysel kusur perspektifiyle değil, kurumsal ve ilişkisel bağlam içinde analiz edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, literatürde yeterince ele alınmamış olan “okul ortamında haksız tahrik” meselesine sistematik bir çerçeve sunmakta ve ceza hukuku uygulamasının pedagojik gerçeklikten bağımsız düşünülmemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte araştırmanın yalnızca Yargıtay kararlarıyla sınırlı olması ve ilk derece mahkemesi uygulamalarını kapsamaması önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Gelecek çalışmaların disiplin hukuku kararlarını ve idari yargı içtihatlarını da incelemesi, konunun daha bütüncül değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Etik Onay

Araştırmada anonim ve herkese açık belgelerden faydalandığından etik kuruldan/inceleme kurulundan onay gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırma tek yazarlıdır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Araştırmanın hiçbir aşamasında herhangi bir kişi ya da kurumun desteği bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Araştırma dil düzenlenmesinde chatgpt YZ aracı kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Artuk, M. E. ve Gökçen, A. (2018). *Ceza hukuku genel hükümler* (12. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Ashworth, A. J. (1976). The doctrine of provocation. *The Cambridge Law Journal*, 35(2), 292–320. <https://doi.org/10.1017/s0008197300012046>
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler* (10. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Barık, E. ve Yurtal, F. (2023). Akran zorbalığı ile baş etmede sınıf öğretmenlerinin kullandıkları stratejiler ve karşılaştıkları güçlükler. *Turkish Journal of Educational Studies*, 10(2), 133–150. <https://doi.org/10.33907/turkjes.1081627>
- Başaran, İ. E. (2008). *Örgütsel davranış: İnsanın üretim gücü*. Siyasal Kitapevi.
- Başar, H. (2006). *Sınıf yönetimi* (13. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bursalıoğlu, Z. (2015). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış* (19. Baskı). Pegem Akademi.
- Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2023). *Ceza hukuku genel hükümler* (12. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Çadak, A. (2018). Haksız tahrikin felsefi temelleri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3), 185–238. <https://doi.org/10.15337/suhfd.439882>
- Çankır, Ş. (2004). Okulda etkili öğretmen-öğrenci ilişkisinin yönetimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 161. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/161/cinkir.htm
- Çankır, Ş. ve Kuru-Çetin, S. (2010). Öğretmenlerin okullarda mesleki çalışma ilişkileri hakkındaki görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(3), 353–371. <https://izlik.org/JA34TR64HJ>
- Çankır, Ş. ve Karaman-Kepeneci, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236–253. <https://izlik.org/JA67PL53EX>
- Dönmezer, S. (2003). *Genel ceza hukuku dersleri*. Beta Yayıncılık.
- Dönmezer, S. ve Erman, S. (1994). *Naşari ve tabiki ceza hukuku* (C. 2). Beta Yayıncılık.
- Egemenoğlu, A. (2026). *Ceza hukukunda haksız tabrik* (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Ekerbiçer, D. (2015). *Ceza hukukunda haksız tabrik*. Adalet Yayınevi.
- Erem, F. (1946). Haksız tahrik. *Adalet Dergisi*, 37(7), 637–654.
- Erol, O., Özaydın, B. ve Koç, M. (2010). Sınıf yönetiminde karşılaşılan olaylar, öğretmen tepkileri ve öğrenciler üzerindeki etkileri: Unutulmayan sınıf anılarının analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(1), 25–47. <https://izlik.org/JA38YN85FJ>
- Eryılmaz - Ballı, F. ve Önen, Ö. (2019). Okul müdürleri, öğretmenler ve yardımcı personelin okullardaki örgütsel iletişim iklimine yönelik görüşleri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 514–550. <https://doi.org/10.26466/opus.602779>

- Garipoğlu-Özen, Y. (2021). Yargıtay kararları ışığında hakaret suçlarında özel tahrik halleri (TCK m. 129). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(3), 1133–1146. <https://doi.org/10.33629/auhfd.963524>
- Güngör, M. (2025). Türk Ceza Hukukunda haksız tahrik kurumunun değerlendirilmesi (TCK m. 29). *Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8, 390–429. <https://doi.org/10.59399/cuhad.1797090>
- Hafizoğulları, Z. ve Özen, M. (2024). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. US-A Yayıncılık.
- Hill, N. E., & Taylor, L. C. (2004). Parental school involvement and children's academic achievement: Pragmatics and issues. *Current Directions in Psychological Science*, 13(4), 161–164. <https://www.jstor.org/stable/20182940>
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill.
- Kangal, Z. T. (2010). Türk ceza hukukunda haksız tahrik. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(3–4), 19–68. <https://izlik.org/JA23AE83XD>
- Kazancı, B. E. (2013). Mağdurun davranışları ve heyecan halinin ceza sorumluluğuna etkisi-haksız tahrik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 1309–1357. <https://izlik.org/JA89FF76FR>
- Koç, M. H. (2020). Zor velilerle baş etme stratejilerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(2), 394–411. <https://doi.org/10.24315/tred.606480>
- Krippendorff, K. (2013). *Content analysis: An introduction to its methodology* (3rd ed.). Sage Publications.
- Koca, M. ve Üzülmüş, İ. (2025). *Türk ceza hukuku genel hükümler* (18. Baskı) . Seçkin Yayıncılık.
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis: Theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Beltz. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39517/ssoar-2014-mayring-Qualitative_content_analysis_theoretical_foundation.pdf
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Mutlu, G. (2019). *Haksız tahrikin öldürme suçları bağlamında uygulama alanı ve cezanın belirlenmesine etkisi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özdoğan, M. (2021). İlkokullarda öğretmen-veli ilişkisinde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri . *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi* , 2(1) , 68-76 . <https://izlik.org/JA53BW46LC>
- Özel, E., Bayındır, N., ve Özel, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin sınıfta otoriteyi sağlamada gösterdikleri tepkisel davranışlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013(2), 223–233. <https://izlik.org/JA47YK52AS>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Taymaz, H. (2011). *Teftiş*. Pegem Akademi.
- Toroslu, N. ve Toroslu, H. (2021). *Ceza hukuku genel kısım* (26. Baskı). Savaş Yayınevi.
- Üstün, A., Şenyer, D. ve Özcan, İ. (2024). Eğitim kurumlarında veliler tarafından maruz kaldıkları şiddete ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10(6), 778–784. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14249902>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, T. (2014). *Verilerin kaydedilmesi, analiz, yorumlanması*. A. Tanrıoğlu (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 193–247) içinde. Anı Yayıncılık.